

บทที่ 3¹

ระเบียบวิธีวิจัย (Methodology)

การวิจัยเรื่อง การศึกษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการค้าไทย - ลาว ณ จุดที่มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 ในบริบทของวัฒนธรรมเศรษฐกิจ นี้ มีการกำหนดกรอบการศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาที่หลากหลาย ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้กุมนโยบายเศรษฐกิจไทย - ลาว ดังนั้น การใช้แบบสอบถามที่มีขึ้นกับประชากรวิจัยไทย - ลาว และการสังเกตการณ์ในพื้นที่วิจัย ในบริเวณพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และเขตเมืองของแขวงคำม่วน จึงต้องอาศัยรูปแบบและวิธีการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันหลายประการ ซึ่งประกอบด้วย การค้า การขนส่ง สภาพทางเศรษฐกิจระหว่างไทย - ลาว เป็นประเด็นหลัก จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นทำให้ทราบว่าประชากรในพื้นที่รอยต่อของทั้ง 3 ประเทศมีความเกี่ยวข้องต่อกันทั้งเศรษฐกิจ การค้า และวัฒนธรรมไทยีสาน - ไทลาว มาไม่น้อยกว่า 100 ปี แล้ว

หากว่า โครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 ประสบความสำเร็จในเร็ววัน ก็นับว่าทำให้เกิดความผูกพันในทางเศรษฐกิจต่อกันขึ้น ทั้งในการค้าขนาดเล็กและขนาดกลาง เป็นสำคัญ เพราะความเจริญเติบโตของเขตเมืองและขนาดเศรษฐกิจระหว่างจังหวัดและแขวงทั้งสอง ยังอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น แต่ในระยะยาวแล้วโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 จะได้นำสินค้าไทย และออกไปสู่ สปป.ลาว อย่างคับคั่ง และไปถึงเวียดนามได้อย่างประปราย

อย่างไรก็ดี ปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญในขณะนี้ คือ เครื่องอุปโภคบริโภค ระหว่างจังหวัดนครพนมที่ออกไปสู่ สปป.ลาว ทางตอนกลางของประเทศ กับแขวงคำม่วน และแขวงบอลิคำไซ ด้วย ในขณะที่สินค้าไทยที่ออกไปจากด่านจังหวัดมุกดาหารจะออกไปถึงแขวงสะหวันนะเขต และเวียดนาม

เมื่อวิเคราะห์โดยหลักภูมิศาสตร์เศรษฐกิจแล้วจะพบว่า เส้นทางการค้าและการขนส่ง ระหว่างจังหวัดนครพนม - แขวงคำม่วน (สปป.ลาว) - จังหวัดกว๋างบิ่ง (เวียดนาม) เป็นเส้นทางที่จะนำสินค้าออกสู่เวียดนามด้วยระยะทางที่สั้นที่สุด และเป็นจุดที่สามารถนำสินค้าไทยเข้าสู่เวียดนามตอนกลางได้ ซึ่งจะ เป็นจุดที่ใช้ในการกระจายสินค้าที่สำคัญเพื่อส่งสินค้าออกไปสู่เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้ (กรุงโฮจิมินห์ซิตี) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในขณะนี้ การขนส่งสามารถแบ่งออกได้เป็นช่วง 3 ระยะ ซึ่งมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้วโดยกลุ่มชาวบ้านและพ่อค้าชายแดน

¹ ผู้วิจัยใช้วิธีการออกเสียงเป็นภาษาลาวทุกครั้งที่เกี่ยวข้องถึง ตำแหน่งงาน และอาชีพการงานของผู้ให้ข้อมูลทุกคน ซึ่งเป็นชาวลาว นอกจากนี้ การเรียกขานชื่อ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ตลอดระยะเวลาของการศึกษาวิจัย อาจใช้คำอื่นๆ เช่น ประเทศลาว ลาว ประเทศเวียดนาม และเวียดนาม ในขณะที่การกล่าวถึงพลเมืองของทั้งสองประเทศนี้ จะใช้คำว่า ชาวลาว และชาวเวียดนาม เป็นส่วนใหญ่

หากโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 มีความสัมฤทธิ์ผลแล้ว การค้าไทย – ลาว ที่เกิดขึ้นทางตอนกลางของประเทศจะกลายเป็น การค้าระหว่างไทย – ลาว – เวียดนาม ในที่สุด โดยมีลาวเป็นสะพานเศรษฐกิจเชื่อมโยงไทย - เวียดนามต่อไป ความสัมพันธ์ทางการค้าก็จะกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างไทย – เวียดนาม เพราะมีแนวโน้มว่าขนาดเศรษฐกิจของประเทศเวียดนามมีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็วและเปิดตัวออกสู่โลกภายนอกมากขึ้น

คำตอบจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ จะเป็นตัวแบบของผลประโยชน์จากการสร้างสะพานแผ่นดินตามแนวชายแดนไทย ณ จุดอื่นๆ ที่จะดำเนินการต่อไปในอนาคต เช่น กรณีการสร้างสะพานจังหวัดเชียงราย เป็นต้น

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ ดำเนินต่อไปภายใต้ ทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์ – อุปทาน (Demand - Supply) และการเมือง (Political Aspects) รวมทั้งยังมีประเด็นความสัมพันธ์โดยโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Globalization)

3.1 การกำหนดขอบเขตของพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

การเชื่อมโยงเศรษฐกิจและการค้าระหว่างจังหวัดนครพนม – แขวงคำม่วน โดยการขนส่งสินค้าและการไปมาหาสู่ข้ามฟากแม่น้ำโขงกำลังจะมีแนวโน้มเข้มแข็งมากขึ้นเรื่อยๆ โดยมีสาเหตุมาจากความต้องการสินค้าไทยของชาวลาวในแขวงคำม่วนเป็นหลัก และความต้องการสินค้าไทยของชาวเวียดนาม โดยมีระบบการขนส่งสินค้าผ่าน ลาวบาว เข้าสู่จังหวัดกวังจิกและกวังบิ่ง ตามลำดับ

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การศึกษา และมีความสอดคล้องตรงกันกับวัตถุประสงค์ คือ (1) แบบสอบถาม เพื่อค้นหาความคิดเห็น ทศนคติ และค่านิยมที่มีต่อสินค้าไทยผ่านรายการ โทรทัศน์ไทย ที่ส่งผลไปยังปริมาณความต้องการสินค้าไทยในอนาคต (2) การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้กุมนโยบายและมาตรการทางการค้า เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างไทย – ลาว – เวียดนาม รวมทั้งการดำเนินนโยบายและมาตรการทางการค้าไทย – ลาว ตามแนวการขนส่งผ่านท่าเทียบเรือ ซึ่งจะกลายมาเป็นจุดสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 ในอนาคต

ผลการศึกษาในพื้นที่ฝั่งไทย (จังหวัดนครพนม) และฝั่งลาว (แขวงคำม่วน) ถูกนำมาเปรียบเทียบกันเพื่อหาข้อสรุปเป็นผลการศึกษาต่อไป

รายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางลงพื้นที่ มีดังต่อไปนี้ คือ

(1) เส้นทางการศึกษาวิจัย: เริ่มต้นที่อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ต่อจากนั้น นั่งเรือโดยสารข้ามฟากไปยังแขวงคำม่วน และมุ่งหน้าเข้าสู่เมืองต่างๆ ของแขวงคำม่วนต่อ

(1.1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมและรูปแบบทางการค้า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยทางด้านอุปสงค์และอุปทานที่มีต่อสินค้าไทย รวมทั้ง การศึกษาความสัมพันธ์เชิงเปรียบเทียบระหว่างไทย – ลาว

- เวียดนาม เป็นหลัก โดยการใช้แบบสอบถาม และการสังเกตการณ์ในพื้นที่ ซึ่งถูกนำมาวิเคราะห์บนฐานความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีและแนวความคิดโลกาภิวัตน์ (Globalization Concept / Theory) และแนวความคิดที่มาจากสมมติฐานของทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) ในหลายๆ ด้าน เป็นต้น

(1.2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมระหว่างไทอีสาน – ไทลาว ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากผู้บริหารราชการแผ่นดินทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาว รวมทั้งพ่อค้าและนักธุรกิจรายใหญ่ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาว โดยนำเสนอบทวิเคราะห์บนฐานความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีระบบโลก และโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

(1.3) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวลาวในชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่อง เศรษฐกิจ การค้า และการขนส่ง (ผลประโยชน์จากการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3) ระหว่างจังหวัดนครพนม – แขวงคำม่วน

(2) ลักษณะการเก็บข้อมูล

(2.1) ฝั่งไทย:

(2.1.1) ตลาดกลาง ร้านค้าในเมือง และตลาดอินโดจีน และท่าด่านจังหวัดนครพนม ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นกรณีๆ ไป นอกจากนี้ยังลงพื้นที่ในห้างเทสโก้โลตัส

(2.1.2) ข้าราชการระดับสูง พ่อค้าและนักธุรกิจรายใหญ่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกโดยการใช้แนวคำถามที่ร่างขึ้น

(2.2) ฝั่งลาว:

(2.2.1) ย่านตลาด (สำนวนภาษาลาว) ฮ้านค้าขนาดเล็กที่ขายเครื่องอุปโภคบริโภค ใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ข้อมูลเพิ่มเติมเป็นกรณีๆ ไป

(2.2.2) ฮ้านค้าขนาดกลาง ฮ้านค้าขนาดใหญ่ และโรงงานอุตสาหกรรม ข้าราชการระดับสูง พ่อค้าและนักธุรกิจรายใหญ่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก โดยการใช้แนวคำถามที่ร่างขึ้น

(3) การเดินทางลงพื้นที่

(3.1) ออกเดินทางจากสนามบินสุวรรณภูมิ ไปยังสนามบินจังหวัดอุดรธานี (ระยะทาง 570 กิโลเมตร) และเดินทางต่อไปด้วยรถตู้ยังจังหวัดนครพนม (ระยะทาง 200 กิโลเมตร)

(3.2) เข้าพักและเก็บข้อมูลในชุมชนตลาด ท่าด่าน ตลาดอินโดจีน ที่ทำการของทางราชการ และกิจการขนาดใหญ่ของจังหวัดในแถบอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม รวม 3 วัน

(3.3) นั่งเรือข้ามฟากแม่น้ำโขงจากท่าด่านจังหวัดนครพนม ไปยังท่าด่านแขวงคำ

ม่วน

(3.4) เข้าพักและเก็บข้อมูลในย่านตลาด (สำนวนภาษาลาว) ฮ้านค้ำ (สำนวนภาษาลาว) โรงงานอุตสาหกรรม กิจการค้าขนาดใหญ่ ที่ทำการของข้าราชการ (สำนวนภาษาลาว) และทำด้านแขวงคำม่วน รวม 3 วัน

(3.5) นั่งเรือข้ามฟากแม่น้ำโขงจากทำด้านแขวงคำม่วน ไปยังทำด้านจังหวัดนครพนม และเดินทางต่อไปด้วยรถประจำทางเส้นทาง นครพนม – อุดรธานี และเข้าพักในจังหวัดอุดรธานี 1 วัน

(3.6) ออกเดินทางจากสนามบินจังหวัดอุดรธานีไปยังสนามบินสุวรรณภูมิ

3.2 การกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

(1) ศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การค้า (Trading) การขนส่ง (Transportation) วัฒนธรรมการบริโภค (Consumption Culture) ค่านิยม (Attitude) และความเชื่อ (Belief) ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สินค้าไทย

(2) ศึกษาปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมือง เพื่อศึกษาอำนาจการครอบครองความเป็นเจ้า (Cultural Economic and Political Hegemonic Power) ทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ อุปสงค์ และอุปทานที่มีต่อสินค้าไทย

(3) ศึกษาลักษณะทางกายภาพของการค้า การลงทุน และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ไทย – ลาว – เวียดนาม

3.3 วิธีการดำเนินการวิจัย

(1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรวิจัยถูกแบ่งออกไปตามลักษณะการดำเนินงานทางการค้า ประเภท และขนาดของธุรกิจในกรณีบุคคลทั่วไป รวมทั้งข้าราชการระดับสูง ซึ่งเป็นการใช้เกณฑ์จัดแบ่งแบบเดียวกันทั้งในกรณีฝ่ายไทยและฝ่ายลาว

(1.1) กลุ่มที่ 1 (ฝ่ายไทย) ประกอบด้วย

(1.1.1) กลุ่มร้านค้าขนาดเล็ก ขนาดกลาง และพ่อค้าชายแดน ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดนครพนม สำหรับประเภทของร้านค้าจะเน้นไปที่เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง เครื่องมือทางการเกษตร และเครื่องสังฆภัณฑ์

(1.1.2) กลุ่มร้านค้าขนาดกลางและขนาดใหญ่ รวมทั้งกิจการค้าขนาดใหญ่ของจังหวัดนครพนม และห้างเทสโก้โลตัส

(1.1.3) กลุ่มข้าราชการระดับสูงของจังหวัดนครพนม ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัด พาณิชยจังหวัด นายด่านศุลกากร รองผู้อำนวยการขนส่งทางบก

(1.2) กลุ่มที่ 2 (ฝ่ายลาว) ประกอบด้วย

(1.2.1) กลุ่มฮ้านค้าขนาดเล็กและขนาดกลาง รวมทั้งประชาชนในแขวงคำม่วน สำหรับประเภทของร้านค้าจะเน้นไปที่เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง เครื่องมือทางการเกษตร และเครื่องตั้งหมกัณฑ์

(1.2.2) กลุ่มฮ้านค้าขนาดกลางและขนาดใหญ่ รวมทั้งโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงสีข้าว โรงเลื่อย และโรงงานเฟอร์นิเจอร์ เป็นต้น

(1.2.3) กลุ่มข้าราชการระดับสูงของแขวงคำม่วน ประกอบด้วย เจ้าแขวง ผู้อำนวยการธนาคารพัฒนาการค้า (เป็นของรัฐบาลลาว) หัวหน้าแผนกการค้า หัวหน้าแผนกพัณนการต่างประเทศ เป็นต้น

(1.2.4) ผู้ฮ้บจัดการขนส่งสินค้า ซึ่งพบว่าโดยส่วนใหญ่แล้ว เป็นการขนส่งสินค้าจากแขวงคำม่วนไปยังนครหลวงเวียงจันทน์ หรือเป็นการรับขนส่งสินค้าไทยออกสู่เมืองกวางบิ ท่าเรือดานัง (เวียดนาม)

(2) การสุ่มตัวอย่าง

การสุ่มตัวอย่าง มีเทคนิควิธี 3 วิธี คือ

(2.1) การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenient Sampling / Accidental Sampling) ใช้กับกลุ่มประชากรวิจัยฝ่ายไทยที่เป็นร้านค้าขนาดเล็ก ขนาดกลาง และประชาชน ในจังหวัดนครพนม รวมทั้งฝ่ายลาวที่เป็นฮ้านค้าขนาดเล็ก ขนาดกลาง และประชาชน ในแขวงคำม่วน (ใช้แบบสอบถามและการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม)

(2.2) การสุ่มตัวอย่างแบบมีวัตถุประสงค์ (Purposive Sampling) ใช้กับกลุ่มประชากรวิจัยฝ่ายไทยที่เป็นข้าราชการระดับสูง นักธุรกิจที่ดำเนินกิจการค้าขนาดใหญ่ของจังหวัดนครพนม รวมทั้งฝ่ายลาวที่เป็นข้าราชการระดับสูง ผู้ค้ารายใหญ่ของแขวงคำม่วน (ใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก)

(2.3) การสุ่มตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) ใช้กับกลุ่มประชากรวิจัยฝ่ายไทยที่เป็นร้านค้าขนาดใหญ่ และฝ่ายลาวที่เป็นฮ้านค้าขนาดใหญ่ ซึ่งมีประเภทธุรกิจการค้าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา (ใช้การสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกและการสอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม)

(3) สูตรที่ใช้ในการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง

$$N = \frac{P(1-P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ

- N = จำนวนสมาชิกของกลุ่มตัวอย่าง
P = สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยกำหนด
Z = ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ที่นัยสำคัญทางสถิติ 0.05
E = สัดส่วนของความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้

(4) ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

(4.1) แบบสอบถามชุดที่ 1 (ฝ่ายไทย)

จำนวนประชากรวิจัย 95 ราย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 คะแนน $Z = 2$ การกระจายปกติ (Normal Curve) ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 21

(4.2) แบบสอบถามชุดที่ 2 (ฝ่ายลาว)

จำนวนประชากรวิจัย 106 ราย ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 คะแนน $Z = 2$ การกระจายปกติ (Normal Curve) ขนาดตัวอย่างเท่ากับ 26

(5) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

(5.1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ที่เกี่ยวข้องกับ ปริมาณและรูปแบบทางการค้า ปริมาณรถบรรทุก ค่าธรรมเนียมผ่านด่าน ประชาชนที่สัญจรผ่านแม่น้ำโขง ภาษีอากรที่ผ่านแขวงและด่าน เป็นต้น

(5.2) แบบสอบถาม (Questionnaires) เป็นแบบสอบถามอย่างมีโครงสร้าง (Standardized Interviews and Questionnaires) คำถามปลายปิด (Closed – End Question) และวัดระดับทัศนคติ (Likert Scale) ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง การสร้างแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาวิธีการสร้างแบบสอบถามจากตำรา
3. วิเคราะห์เนื้อหา
4. สร้างแบบสอบถาม
5. ตรวจสอบและแก้ไขแบบสอบถาม
6. กำหนดค่าระดับคะแนนในข้อคำถามด้วยเกณฑ์การประเมิน ดังนี้ คือ

6.1	0.000 – 0.999	หมายถึง ไม่พึงพอใจ / ไม่เห็นด้วย
6.2	1.000 – 1.999	หมายถึง พึงพอใจปานกลาง / เห็นด้วยปานกลาง
6.3	2.000 – 3.000	หมายถึง พึงพอใจมาก / เห็นด้วยมาก

(5.3) แนวคำถามสัมภาษณ์ ใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยใช้แบบคำถามชุดเดียวกัน

(Standardized Interviews) ในระดับบุคคล (Individual Interviews)

(6) การประมวลผลทางสถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การใช้โปรแกรม SPSS / PC+
2. การทดสอบค่า T (t – test) เพื่อหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม
3. การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของระดับทัศนคติ (Likert Scale) เพื่อหาแนวโน้มของทัศนคติ
4. การวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จากข้อมูลเชิงปริมาณในรูปแบบร้อยละและอัตราส่วน
5. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการแจกแจงนับความถี่ของข้อความและคำที่สำคัญในรูปแบบร้อยละและอัตราส่วน